

Apák, fiúk, unokák

Részlet Kőbányai János Biciklizó majom című interjúregényéből* /Részlet/

[. . .]

Ernst Bloch így jellemezte Lukácsot: „Maga olyan, mint egy növény.” Lukács szerint pontos leírást adott róla, mert ő valóban olyan, mint egy növény, ahogy Tolsztoj megírta a fa halálában. A növény természetesen hal meg. Virágkora után elhervad. Jön az ősz. Nem érzett semmiféle drámát. Azt sem, hogy neki még most kell írni egy utolsó valamit. A növénynek nincs utolsó üzenete, nincs mit elrendeznie. Virágkorszaka után magvakat hintett, s most elhervadt. Letisztította az íróasztalát. Ezzel kifejezte, hogy a munkája befejeződött.

Fél évvel a halála előtt magához hívta Ferit, és azt mondta neki: „Fehér elvtárs, mint tudja, nemsokára meghalok, itt van a rengeteg pénzem, nem tudom, mit csináljak vele. Magára hagyom örökül, és maga azután belátása szerint ossza ki azok között, akiknek szükségük van rá.” Feri bölcs volt: „Lukács elvtárs, ezt ne tegye velem. Bármit tehet velem, de ezt ne. Akinél a pénz van, azt mindenki gyanúsítani, gyűlölni fogja. Ezúttal nemcsak az ÁVO, hanem a barátai is. Én nem akarok magától pénzt örökölni!” „Hát akkor mit csináljak a pénzzel?” „Van egypár tanítványa, akiknek nincs lakásuk. Adja oda a pénzt nekik, hogy építhessenek maguknak.” Misuéknak és Márkuséknak is adott pénzt, hogy lakást építsenek. Amikor Misuék felépítették a Gül Baba utcai lakásukat, a régit nekünk adták, annak az árából mentünk tovább mi is egy háromszobás lakásba 73-ban.

Mi, az összes tanítványa végig vele maradtunk. Próbálta kihúzni magát, kiegyenesedni, méltóságteljesen beszélgetni. Azt a formáját mutatta, amilyen már nem volt. 71 áprilisában meghívást kaptam az Egyesült Államokba, kiengedtek, leginkább Lukács haldoklása miatt. Valaki mesélte neki, hogy ismer egy embert, aki Amerikában Lukács-műveket olvas. Nem akarta elhinni. Visszajöttem Amerikából és elújságotlam: „Az Egyesült Államokban egész tanulókörök szerveződtek, hogy Lukács elvtárs munkáit olvassák és megvitassák.” Gyuri bácsi azt mondta: „Maga hazudik egy haldokló embernek.” „Igazán láttam tanulóköröket Bostonban, New Yorkban és Philadelphiában, amelyek Lukács Györgyöt tanulmányoznak. Ez így igaz.” Nagyon boldog volt.

35

Mostohafia, Jánossy Ferenc akkori feleségének az volt a célja, hogy Lukács vagyionát megszerezze, és Lukács nevéből éljen. Ő döntötte el, hogy a beteg Lukácsot pártintézménybe kell küldeni, méghozzá egy vadászházba. Félték, hogy a haldokló elszólja magát, s olyasmit mond, ami pártellenesnek tekinthető. Holló Mária jóban volt Aczéllal, s megígérte neki, hogy Lukács semmit sem nyilatkozik a külföldi sajtónak, ami Aczél és politikáját zavarhatná. Lukácsot tehát elvitték haldokolni egy Budapest környéki vadászházba. Amerikából visszatérve itt kerestem föl. Nem sokkal később a Kútvölgyi Kórház magánszobájába került, ahol végképp kevés kontaktusa maradt a világgal. Másfél nappal a halála előtt látogattam meg utoljára. Próbáltam vele beszélni, de már nagyon nehezen lehetett vele kommunikálni. Azt mondta: „Tudja, Ági, a legfontosabbat, a legfontosabbat, azt még nem tudom.”

Ez 1971 júniusában történt. A budapesti iskola elárvult. Gyuri bácsit a Kerepesi temetőben, a párt halottai mellé temették. Ferinek azt mondta, levelet ír Kádárnak, hogy ne tessék a párt temetőjébe, nem akar ezek között feküdni. Feri ideges lett. „Nézze, Lukács elvtárs, legföljebb nem beszélgetnek.” Gyuri bácsi elnevette magát: „Igaza van, hagyom.”

Magyarországon imádunk temetni, minden temetésre emlékszem, de a Lukács-temetés úgy ment ki a fejemből, hogy egyetlen mozzanatát sem tudnám felidézni. Elnyomtam magamban. Feri találóan mondta, hogy „legföljebb nem beszélnek”, én mégis freudí módon a tudat alá nyomtam a Lukács-temetést. Bizonyára párt-emberek méltatták pártnyelven, bizonyára hányingerem támadt. Eörsi Pista versére emlékezem, „Nagy Lajos temetésén láttam kopottan, kiskabátban”, ilyesmi sor is szerepelt benne. Slussz. Mi, a budapesti iskola tagjai összegyűltünk a laká-

[. . .]